

Sidiropouluss un citi pret Grieķiju (*Siridopoulus and Others v. Greece*)

1998. gada 10. jūlijs

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas

11. pants

Pulcēšanās un biedrošanās brīvība

1. Jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses.
2. Šo tiesību izmantošanu nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, vai citu cilvēku tiesības un brīvības. Šis pants nekavē noteikt likumīgus ierobežojumus šo tiesību izmantošanā personām, kas ir bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes sastāvā.

Nacionālā tiesa nepamatoti atteicās reģistrēt biedrību, jo bija aizdomas, ka tā varētu apdraudēt valsts teritoriālo integritāti. Atteikums reģistrēt biedrību bija pamatots vienīgi ar aizdomām par iespējamo biedrības darbību pēc reģistrācijas. Nekādi fakti neliecināja, ka biedrības faktiskie mērķi nesakrīt ar šīs biedrības memorandā norādītajiem mērķiem vai ka biedrība šos mērķus mēģinās sasniegt ar vardarbību vai nedemokrātisku un antikonstitucionālu līdzekļu palīdzību. Līdz ar to indivīda tiesību ierobežojums, neregistrējot viņu dibināto biedrību, nebija proporcionāls sabiedrības interesēm, kas tika ar to aizsargātas, jo šim ierobežojumam nebija svarīgu un pietiekamu iemeslu.

Prasītāji šajā lietā ir septiņi Grieķijas pilsoņi – elektriķis Sidiropouluss (*Sidiropoulus*), skolotājs Dimtsis (*Dimtsis*), zemnieki Anastasiadis (*Anastasiadis*), Bouless (*Boules*) un Sovislis (*Sovislis*), kā arī zobārsts Seltsass (*Seltsas*), kas visi dzīvo Florinas (*Florina*) apgabalā Ziemeļgrieķijā, pie bijušās Dienvidslāvijas republikas Maķedonijas robežas. Prasītāji, kas apgalvoja, ka viņiem ir “maķedoniešu” etniskā izcelsme un “maķedoniešu nacionālā pārliecība”, 1990. gada 18. aprīlī kopā ar 49 citām personām nolēma dibināt bezpeļņas biedrību ar nosaukumu “Maķedoniešu civilizācijas mājas” (turpmāk – biedrība). Tās memorandā par galvenajiem mērķiem tika minēta biedrības locekļu un Florinas apgabala iedzīvotāju kopuma kultūras, intelektuālā un radošā attīstība un sadarbības, solidaritātes un mīlestības veicināšana viņu starpā, kultūras decentralizācija un reģiona intelektuālo un radošo tradīciju saglabāšana, kā arī reģiona dabas un kultūras vides aizsardzība. Prasītāji 1990. gada 12. jūnijā griezās Florinas pirmās instances tiesā ar lūgumu reģistrēt viņu biedrību Grieķijas Civilt kodeksa 79. panta noteiktajā kārtībā (šis pants nosaka, ka šāda veida organizācijas reģistrē pirmās instances tiesas). 1990. gada 9. augustā šis pieteikums tika noraidīts, minot vairākus iemeslus. Pirmkārt Florinas tiesa norādīja, ka

pieteikumu dibināt biedrību ar tieši šādu nosaukumu tiesa jau bija noraidījusi 1990.gada 19.martā kā neatbilstošu likumiem (par pretlikumīgu tika uzskatīts viens no organizācijas mērķiem – “nacionālās neatkarības aizsardzība”). Pēc tiesas ieskata – 1990.gada 12.jūnijā reģistrācijas pieteikumu iesniegusi tā pati organizācija, vienīgi svītrojusi no memoranda par pretlikumīgu atzīto mērķi. Bez tam Florinas tiesa norādīja, ka vairāki biedrības dibinātāji, kas ir arī tās pagaidu valdē, pauduši ideju, ka Grieķijā pastāv maķedoniešu mazākumgrupa. Kā pamats atteikumam tika izmantoti arī vairāki avīžu raksti, kuros, cita starpā, bija minēts, ka divi no prasītājiem – Sidiropouluss un Anastasiadis – 1990.gada 9.jūnijā par 16 citu biedrības dibinātāju saziēdotajiem līdzekļiem apmeklējuši Kopenhāgenu, kur piedalījušies EDSA rīkotajā sanāksmē un pauduši ideju par maķedoniešu mazākumgrupas eksistenci Grieķijā, kā arī uzturējuši kontaktus ar Grieķijai naidīgi noskaņotu Turcijas pārstāvi. Pamatojoties uz to, tiesa secināja, ka biedrība tiek dibināta nevis memorandā norādīto mērķu sasniegšanai, bet gan lai realizētu ideju par maķedoniešu mazākumgrupu, kas ir pretrunā ar Grieķijas likumiem. 1990.gada 7.septembrī prasītāji iesniedza apelācijas sūdzību Saloniku Apelācijas tiesā. Izskatot sūdzību, Apelācijas tiesa izvērtēja reģiona vēsturi, sākot ar laiku pirms mūsu ēras, un secināja – nav pamata apgalvojumiem, ka vēsturiskās Maķedonijas daļā, kas šobrīd ietilpst Grieķijas sastāvā, jebkad būtu mitinājušies atsevišķa slāvu izcelsmes maķedoniešu nācija. Tika uzsvērts, ka vēsturiski Maķedoniju vienmēr apdzīvojuši grieķi, savukārt bijušās Dienvidslāvijas sastāvā ietilpušo Maķedonijas republiku, kas tika izveidota 20.gadsimta 40.gados, apdzīvo specifiskā slāvu valodas dialektā runājoši iedzīvotāji, kas cēlušies no dažādām nācijām (serbiem, grieķiem, musulmaņiem, bulgāriem u.c.) un kuriem nacionālā pašapziņa ir nestabila. Tika uzsvērts, ka bijušās Dienvidslāvijas republikas iedzīvotājiem nav nekāda sakara ar vēsturisko Maķedonijas teritoriju, un ka republikas nosaukums izvēlēts maldīgi (tās teritorijā atrodas tikai neliela daļa vēsturiskās Maķedonijas teritorijas). Apelācijas tiesa, izvērtējot prasītāju dibināmās biedrības nosaukumu un mērķus, secināja, ka tās darbība virzīta uz vēsturiski neeksistējošas slāvu izcelsmes maķedoniešu nācijas eksistences atzīšanu un var radīt šaubas par vēsturiskās Maķedonijas teritorijas un tās iedzīvotāju piederību pie Grieķijas. Tādējādi tika secināts, ka biedrības darbības mērķi ir vērsti pret Grieķijas teritoriālo vienotību un apelācijas sūdzība ir noraidāma. Tieši pirms apelācijas sūdzības izskatīšanas presē parādījās vairāki raksti, kuros prasītāji tika apvainoti sadarbībā ar dažādām maķedoniešu nacionālistu organizācijām, kas darbojas ASV un Austrālijā, kā arī atbalsta saņemšanā no bijušās Dienvidslāvijas republikas Maķedonijas valdības un tās pavēļu pildīšanā. Šie raksti būtiski ietekmēja Apelācijas tiesas spriedumu un tika izmantoti kā viens no pierādījumiem. Prasītāji lietu pārsūdzēja Kasācijas tiesā, norādīdami uz Grieķijas konstitūcijas un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk – Konvencija) pārkāpumiem attiecībā uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību. Prasītāji apgalvoja, ka Apelācijas tiesa izvērtējusi nevis organizācijas dibināšanas atbilstību likumiem, bet gan lietderību, un balstījusies uz tendencioziem un apšaubāmiem avīžu rakstiem, kā arī sagrozīti interpretējusi biedrības memorandu. Kasācijas tiesa sūdzību 1994.gada 25.februārī noraidīja kā nepamatotu.

Prasītāji 1994.gada 16.novembrī griezās Eiropas Cilvēktiesību komisijā (turpmāk – Komisija), apgalvodami, ka pret viņiem noticis Konvencijas 6., 9., 10., 11. un 14.panta pārkāpums. 1995.gada 24.jūnijā Komisija atzina pieteikumu par pieņemamu attiecībā uz sešiem prasītājiem, jo septītais starplaikā bija miris. Savā 1997.gada 11.aprīļa ziņojumā Komisija pauda vienprātīgu viedokli, ka noticis Konvencijas 11.panta pārkāpums, savukārt nav nepieciešams izskatīt jautājumu par prasītāju pārējo norādīto pantu pārkāpumiem.

Grieķijas valdība nosūtīja Eiropas Cilvēktiesību tiesai (turpmāk – Tiesa) iesniegumu, kurā apgalvoja, ka pieteikums noraidāms kā nepieņemams, jo nav izsmelti visi nacionālie tiesību aizsardzības mehānismi, vai alternatīvi noraidāms sakarā ar to, ka neviena no prasītāju sūdzībām nav pamatota. Savukārt prasītāji lūdza Tiesai viņu pieteikumu apmierināt pilnā apmērā, piešķirt kompensāciju un atlīdzināt tiesas izdevumus.

Valdības pārstāvji Tiesā cēla iebildumu, ka prasītāji nav pilnībā izmantojuši nacionālos tiesību aizsardzības mehānismus, jo nacionālajās tiesās nav atsaukušies uz Konvencijas 9., 10. un 14.pantu. Tiesa atsaucās uz savu 1981.gada 13.augusta spriedumu lietā *Young, James and Webster v. The United Kingdom*, kurš noteica, ka, ievērojot Konvencijas 11.panta autonomo lomu un konkrēto piemērošanas sfēru, tas var tikt arī aplūkots 9. un 10.panta gaismā. Personiskā viedokļa aizsardzība, kuru šie panti nodrošina ar apziņas un vārda brīvības palīdzību, uzskatāma arī par vienu no 11.panta aizsargātās biedrošanās brīvības mērķiem. Tādēļ Tiesa uzskatīja, ka sūdzības par 9., 10. un 14. panta pārkāpumiem ir cieši saistītas ar 11.panta būtību, un valdības iebildumu noraidīja. Tāpat Tiesa par nepamatotu atzina valdības iebildumu, ka Konvencijas institūcijās izskatīšanai esot iesniegts strīds starp Grieķiju un bijušās Dienvidslāvijas republiku Maķedoniju, līdz ar to pārkāpjot individuālās sūdzības principu. Bez tam Tiesa norādīja, ka konkrētajā gadījumā nav piemērojams Konvencijas 17.pants, jo biedrības memorandā nav nekā tāda, kas liecinātu, ka tā, balstīdamās uz Konvenciju, būtu veikusi darbības, kas ierobežo citas tajā noteiktās tiesības un brīvības.

Grieķijas valdība nenoliedza, ka noticis Konvencijas 11.pantā paredzēto tiesību ierobežojums. Tiesas uzdevums bija izvērtēt, vai šāds ierobežojums konkrētajā situācijā bija attaisnojams. Saskaņā ar 11.pantu biedrošanās un pulcēšanās brīvības ierobežojums var būt attaisnojams tika gadījumā, ja tas paredzēts likumos, ja tam ir leģitīms mērķis un ja tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Tiesa atzina, ka šajā gadījumā biedrošanās un pulcēšanās brīvības ierobežojumi bija paredzēti likumā, jo Grieķijas Civilkodekss atļāva pirmās instances tiesai atteikt biedrības reģistrāciju, ja tai ir radušās šaubas par biedrības memoranda atbilstību likumam. Tiesa šajā jautājumā piekrita valdībai, ka memorandā minētajiem biedrības mērķiem jāsakrīt ar tās faktiskajiem mērķiem un tie nedrīkst būt pretrunā ar likumu, morāli vai sabiedrisko kārtību. Grieķijas tiesām ir tiesības likvidēt jau esošas biedrības, ja konstatē, ka to darbība neatbilst memorandā norādītajiem mērķiem.

Valdības pārstāvji apgalvoja, ka šajā gadījumā biedrošanās brīvības ierobežojumi bija saistīti ar vairākiem leģitīmiem mērķiem – valsts drošības aizsardzību,

nekārtību nepieļaušanu un Grieķijas kultūras un vēstures simbolu saglabāšanu. Tiesa apšaubīja pēdējo no minētajiem mērķiem, tomēr, ņemot vērā sarežģītās politiskās attiecības starp Grieķiju un bijušās Dienvidslāvijas republiku Maķedoniju, Tiesa akceptēja viedokli, ka konkrētie ierobežojumi bijuši paredzēti, lai aizsargātu valsts drošību un nepieļautu nekārtības.

Analizējot ierobežojumu nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, Tiesa atzīmēja, ka iedzīvotāju tiesības dibināt juridiskas personas, lai kolektīvi darbotos kopējo interešu jomā, ir būtisks biedrošanās brīvības aspekts, bez kura šī pamattiesība zaudētu jebkādu jēgu. Tas, kā nacionālie tiesību akti regulē šo brīvību un kā šī brīvība tiek īstenota praksē, atspoguļo konkrētās valsts demokrātijas līmeni. Valstīm ir tiesības ar tiesību aktu palīdzību ierobežot biedrošanās brīvību, taču tas jā dara, ievērojot ar Konvencijas ratifikāciju uzņemtās saistības. Tiesa norādīja, ka analizējot, vai ierobežojumi ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, jāaplūko konkrētais ierobežojums visu lietas apstākļu gaismā un jāizdara secinājums, vai tas ir proporcionāls leģitīmajam mērķim, kuru paredzēts ar šo ierobežojumu sasniegt, un vai iemesli, ko minējušas nacionālās iestādes, lai attaisnotu šo ierobežojumu, ir “svarīgi un pietiekami”.

Prasītāji šajā sakarā norādīja, ka lietas materiāli nekādā mērā neliecina, ka viņi būtu vēlējušies apdraudēt Grieķijas teritoriālo vienotību vai arī valsts vai sabiedrības drošību. Apziņa, ka personas pieder pie mazākumgrupas, un vēlme saglabāt šīs mazākumgrupas kultūru nevar tikt uzskatīta par draudu demokrātiskai sabiedrībai. Tāpat par draudu valsts drošībai nevar tikt uzskatīta biedrības dibinātāju dalība EDSA Kopenhāgenas sanāksmē, jo Grieķijas valdība, parakstot visus svarīgākos EDSA dokumentus, pati atzinusi, ka tās pilsoņiem ir tiesības piedalīties šādos procesos. Bez tam prasītāji norādīja, ka apšaubāmi avīžu raksti nevar tikt izmantoti kā pierādījums valstī, kurā valda likuma varas princips. Komisija, izanalizējusi nacionālajās tiesās sniegtos pierādījumus, nonāca pie secinājuma, ka trūkst pierādījumu tam, ka prasītājiem būtu bijušas separātiskas idejas. Lai gan nacionālās tiesas varēja pamatoti secināt, ka prasītāji uzstāj uz maķedoniešu mazākumgrupas eksistenci Grieķijā, tas pats par sevi nevarēja būt iemesls, lai ierobežotu viņu biedrošanās brīvību. Nekas neliecināja, ka prasītāji savus mērķus vēlētos sasniegt ar vardarbības vai nedemokrātisku un antikonstitucionālu līdzekļu palīdzību. Komisija uzskatīja, ka ierobežojumu iemesli šajā gadījumā nevarēja tikt uzskatīti par svarīgiem un pietiekamiem, līdz ar to šie ierobežojumi nebija proporcionāli to mērķim.

Tiesa atzīmēja, ka pat tad, ja kādas biedrības dibinātāji pēc savas nacionālās apziņas pieder pie kādas mazākumgrupas, kā tas bija šajā gadījumā, EDSA Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes 1990.gada 29.jūnija dokuments un 1990.gada 21.novembra Parīzes harta Jaunajai Eiropai atļauj šīm personām dibināt biedrības, lai aizsargātu savu kultūras mantojumu. Tiesa, pēc būtības neapšaubot nacionālo tiesu pilnvaras lietā iesniegto pierādījumu izvērtēšanā, tomēr atzīmēja, ka vairāki raksti, kuri būtiski ietekmējuši lietas iznākumu, bijuši atrauti no konkrētās lietas un saturējuši autoru subjektīvus vērtējumus. Atteikums reģistrēt biedrību pamatojies vienīgi uz aizdomām par dibinātāju mērķiem un iespējamo biedrības darbību pēc reģistrācijas. Tiesa norādīja, ka nacionālajām institūcijām ir tiesības likvidēt biedrības, kuru darbība

nesakrīt ar memorandā norādītajiem mērķiem. Šajā gadījumā nekādi fakti neliecināja, ka biedrības mērķi nesakrīt ar memorandā minētajiem, jo, tā kā biedrība nekad nebija reāli pastāvējusi, tā nebija paspējusi veikt jebkādas darbības. Ja aizdomas, ka biedrības mērķi nesakrīt ar memorandā minētajiem, izrādītos pamatotas, tad valsts iestādes (pirmās instances tiesa) varētu to saskaņā ar Grieķijas Civilkodeksu likvidēt. Pamatojoties uz minētajiem iemesliem, Tiesa vienbalsīgi nolēma, ka atteikums reģistrēt prasītāju organizāciju bija neproporcionāls iecerētajiem mērķiem un tādējādi ir noticis Konvencijas 11.panta pārkāpums.

Tiesa piekrita Komisijas viedoklim, ka nav nepieciešams izskatīt sūdzības par pārējo prasītāju norādīto Konvencijas pantu pārkāpumiem, jo tās balstās uz tiem pašiem faktiem, uz kuriem balstīta sūdzība par Konvencijas 11.panta pārkāpumu.

Katrs no sešiem prasītājiem, pamatojoties uz Konvencijas 50.pantu, prasīja nemateriālo zaudējumu atlīdzību 15 miljonu Grieķijas drahmu apmērā (kopumā 90 miljoni Grieķijas drahmu). Kā pamatojums tika minēta būtiskā negatīvā ietekme uz prasītāju sabiedrisko stāvokli, kas radusies sakarā ar atteikumu reģistrēt biedrību. Tiesa atzina, ka prasītāji cietuši nemateriālos zaudējumus, tomēr nolēma, ka atzinums, ka pārkāpts Konvencijas 11.pants, būs pietiekama kompensācija. Tiesa uz taisnīguma pamata piešķīra prasītājiem atlīdzību par izdevumiem, kas radušies, aizsargājot intereses nacionālajās tiesās un Konvencijas institūcijās, 4 miljonu Grieķijas drahmu apmērā.

Izskatot lietu, Tiesa balstījās uz sekojošu Tiesas praksi: *Young, James and Webster v. The United Kingdom*, 13.08.1981.; *Saidi v. France*, 26.09.1995.; *The United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 30.01.1998.